

Economia neobservata in Romania

– cauze si consecinte

Ionut Dumitru

**Președinte Consiliul Fiscal, Economist-sef Raiffeisen Bank, Profesor ASE
Bucuresti (FABBV)***

Octombrie 2018

*Opiniile exprimate sunt opinii personale ale autorului și nu implica institutiile cu care este asociat.

Economia neobservata

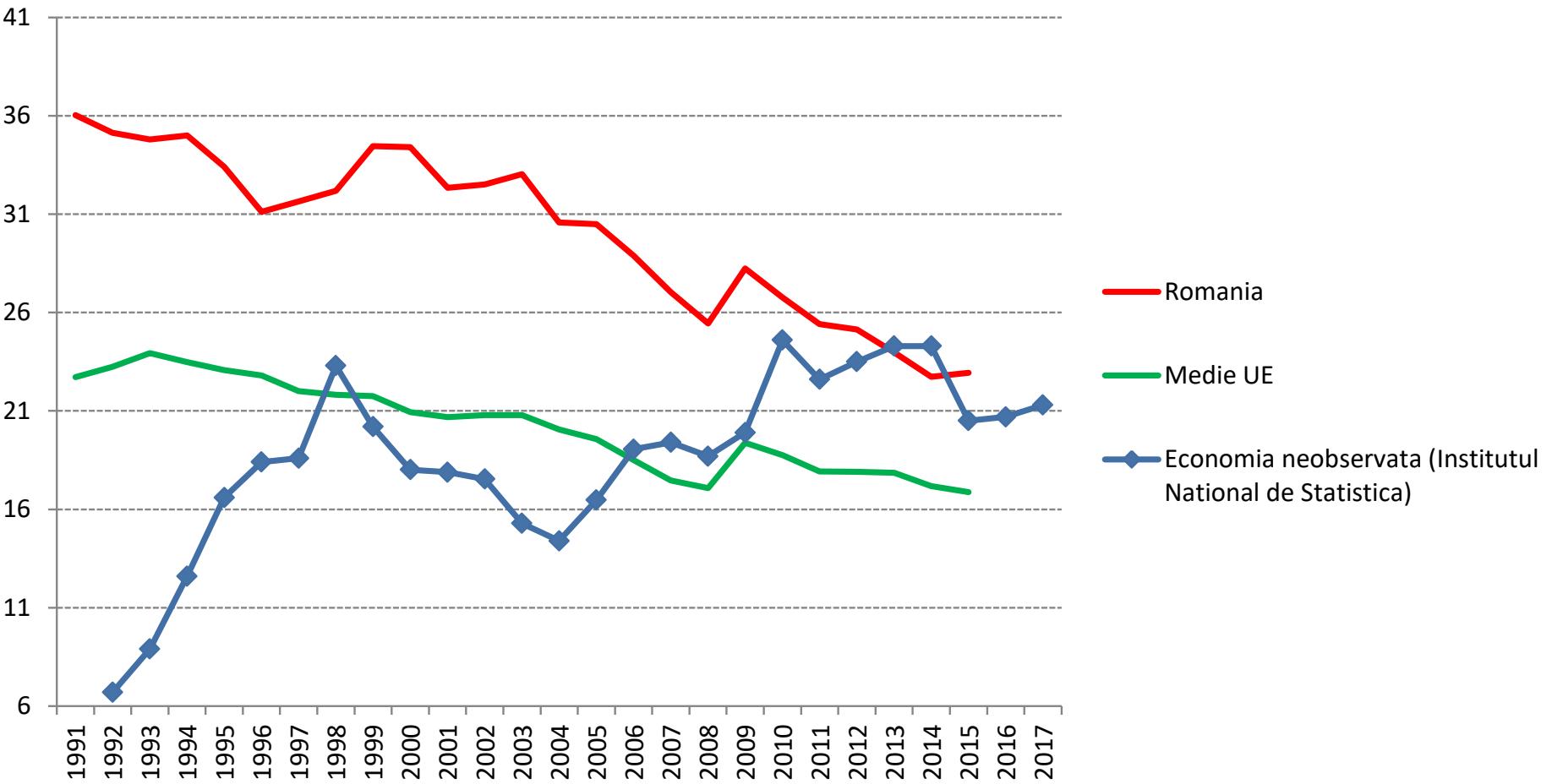
- **Economia neobservata , economie subterana, ascunsa, neagra, invizibila, neoficiala, paralela, informala, ilegală, gri, din umbra, etc.**
- Activitatea economică desfășurată în afara legii sau care nu este înregistrată în conturile naționale.

Ce contine economia neobservata

Conform manualului OECD (editia 2002) privind masurarea economiei neobserve:

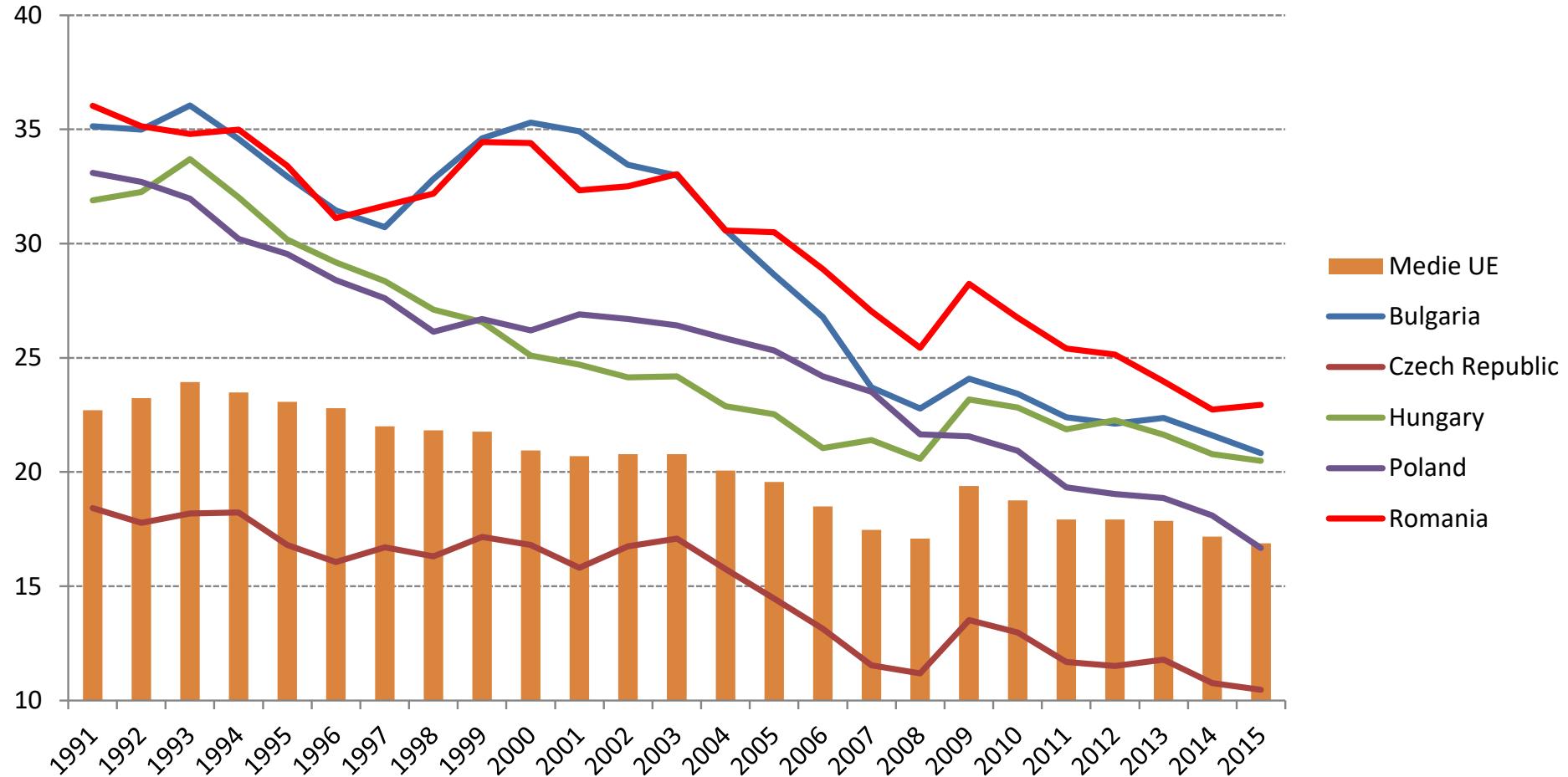
- productia subterana: activitati productive si legale dar care sunt ascunse deliberat autoritatilor pentru a evita plata taxelor sau respectarea reglementarilor
- productia ilegala (interzisa prin lege)
- productia sectorului informal - activitati in cadrul sectorului gospodariilor sau in alte unitati care sunt neinregistrate
- productia gospodariilor pentru consum final propriu.

Ponderea economiei neobserve în România vs media UE (% in PIB)

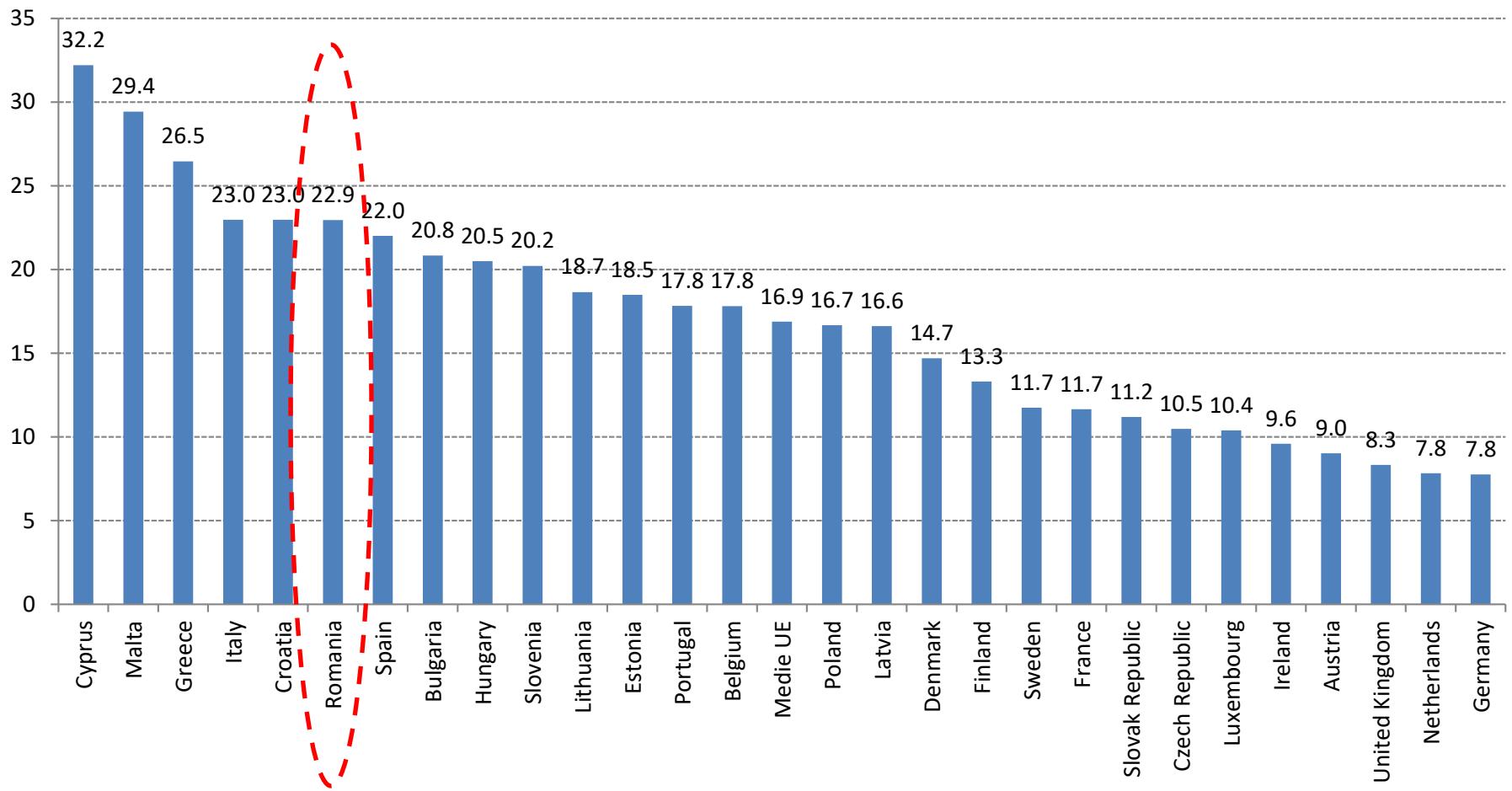
Sursa: INS, Medina and Schneider (2018)

Ponderea economiei neobserve in tarile ECE (% in PIB)

Sursa: Medina and Schneider, 2018

Ponderea economiei neobserve în țările UE (% în PIB, 2015)

Sursa: Medina and Schneider, 2018

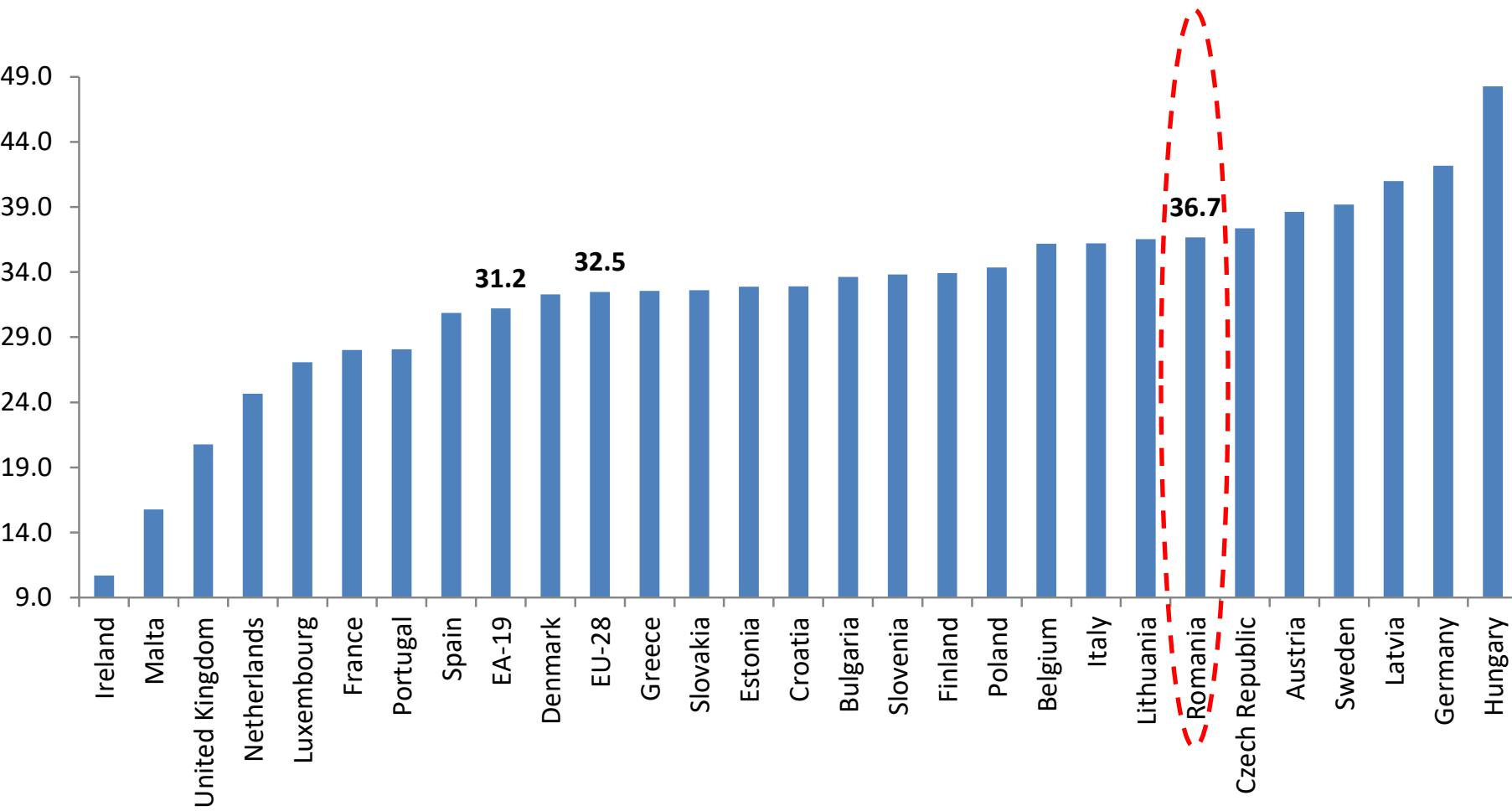
Cauze ale economiei neobservate

1. Povara taxelor si impozitelor

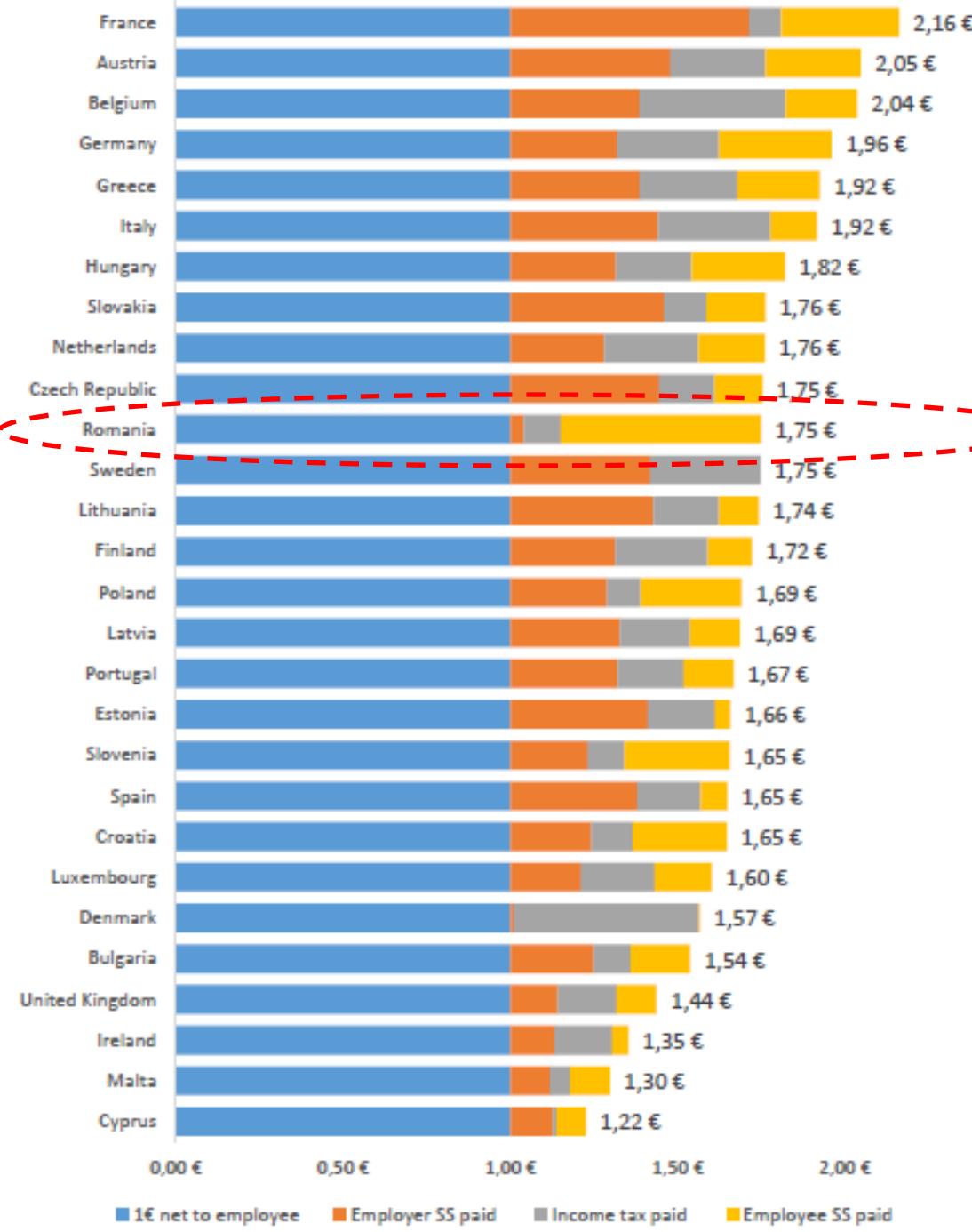
- Povara fiscală în general și povara fiscală pe munca în particular (în special cea a contribuțiilor la asigurările sociale) – factor determinant pentru marimea economiei ascunse.

Povara fiscală pentru un salariat cu venituri mici (50% din salariul mediu), fără copii, 2016

- Povara fiscală (tax wedge) este diferența dintre costurile totale ale angajatorului și salariul net al angajatului

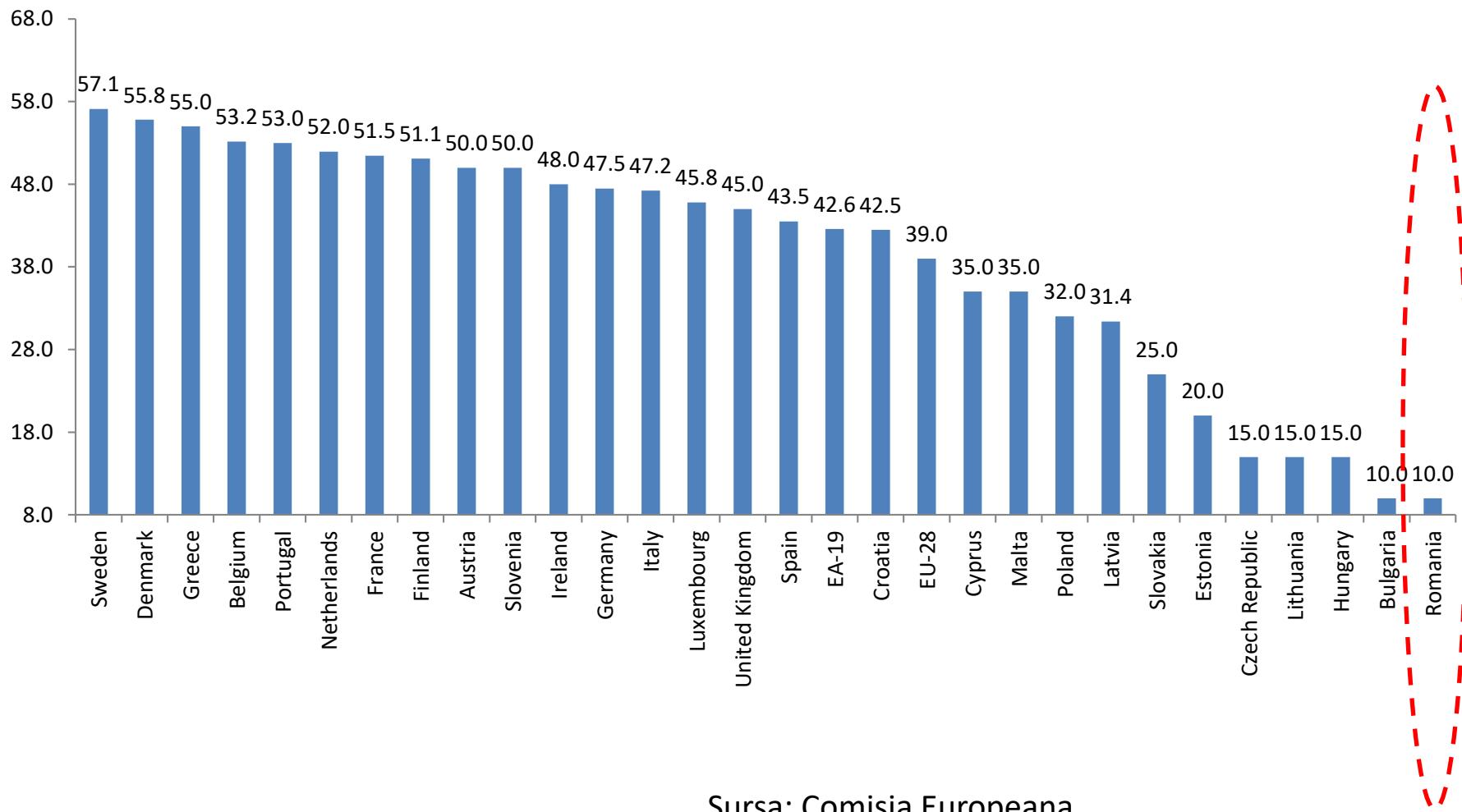

Costul total al angajatorului pentru a plati un salariu net de 1 euro

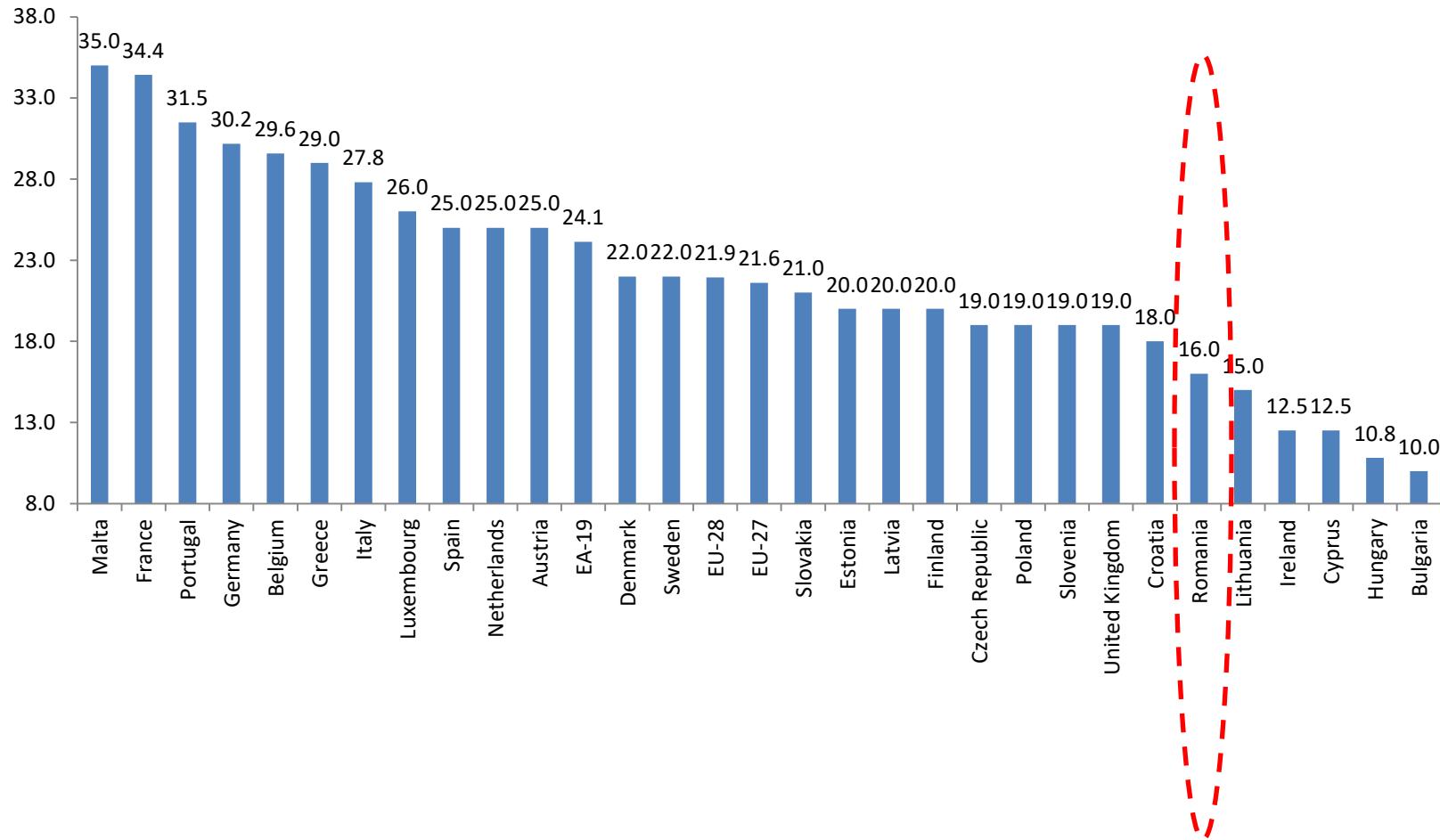

Source: The Tax Burden of Typical Workers in the EU 28—2018 Institut Économique Molinari, Paris-Bruxelles

Cota maxima de impozit pe venit, 2018

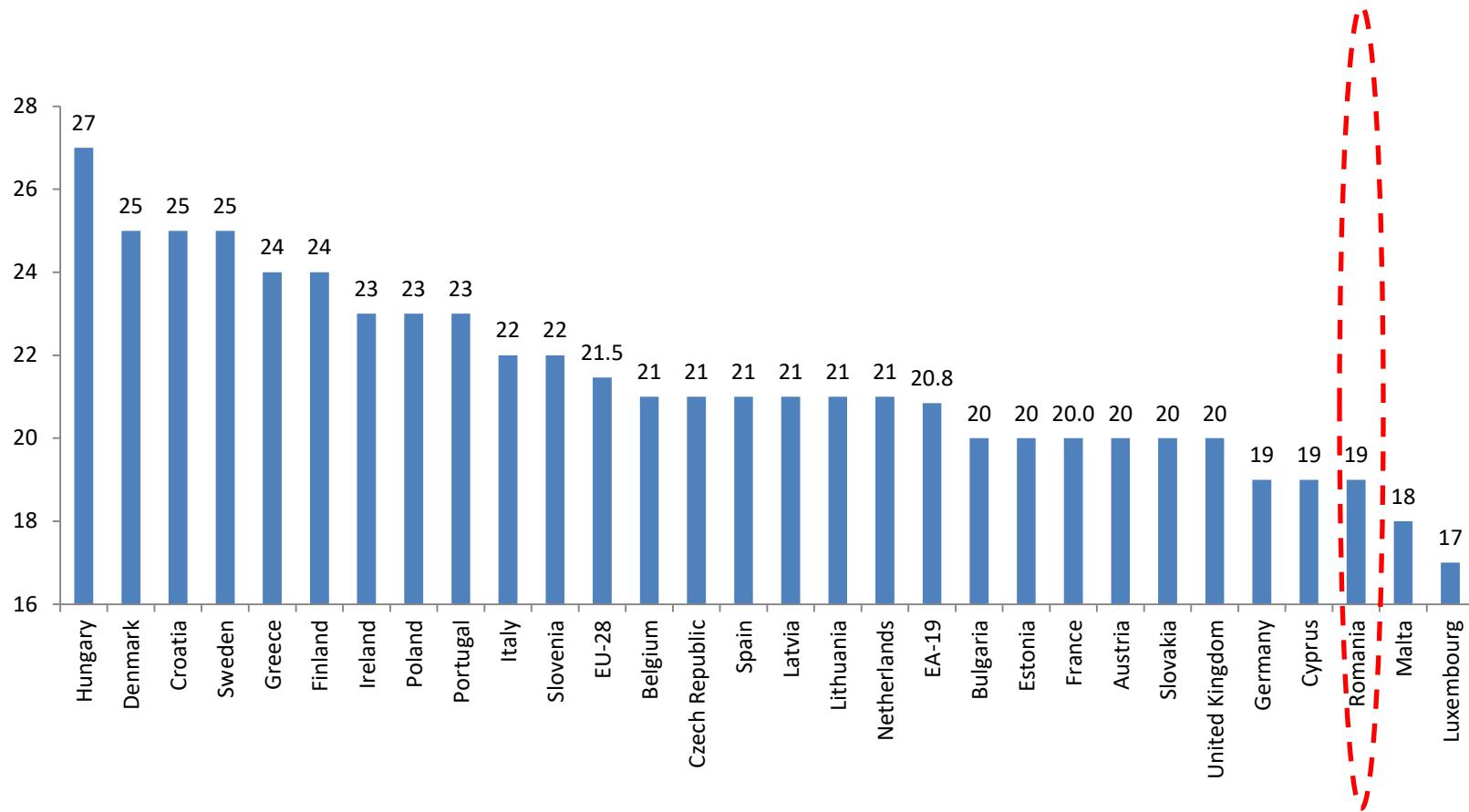

Cota maxima de impozit pe profit, 2018

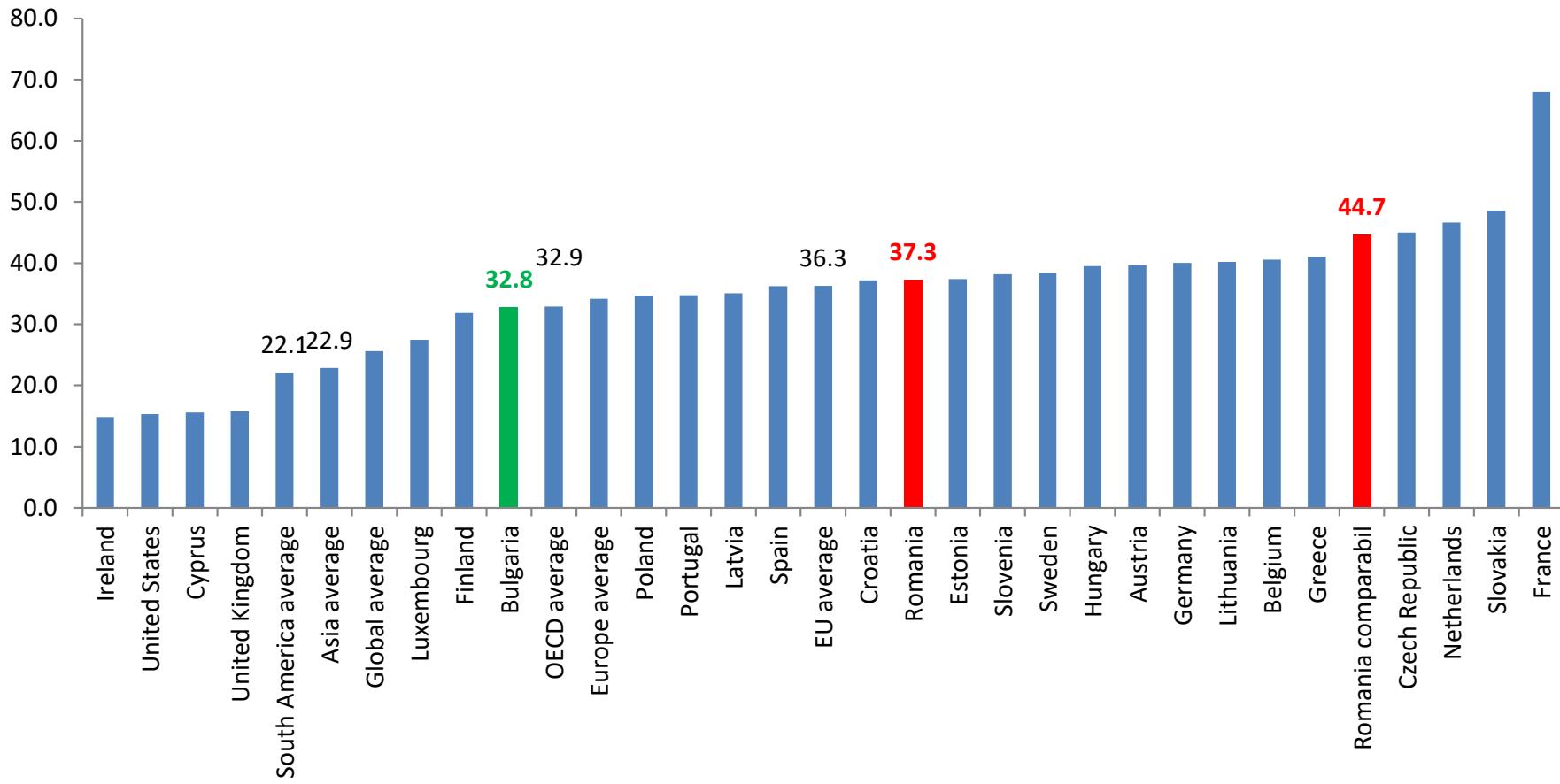
Sursa: Comisia Europeană

Cota standard de TVA, 2018

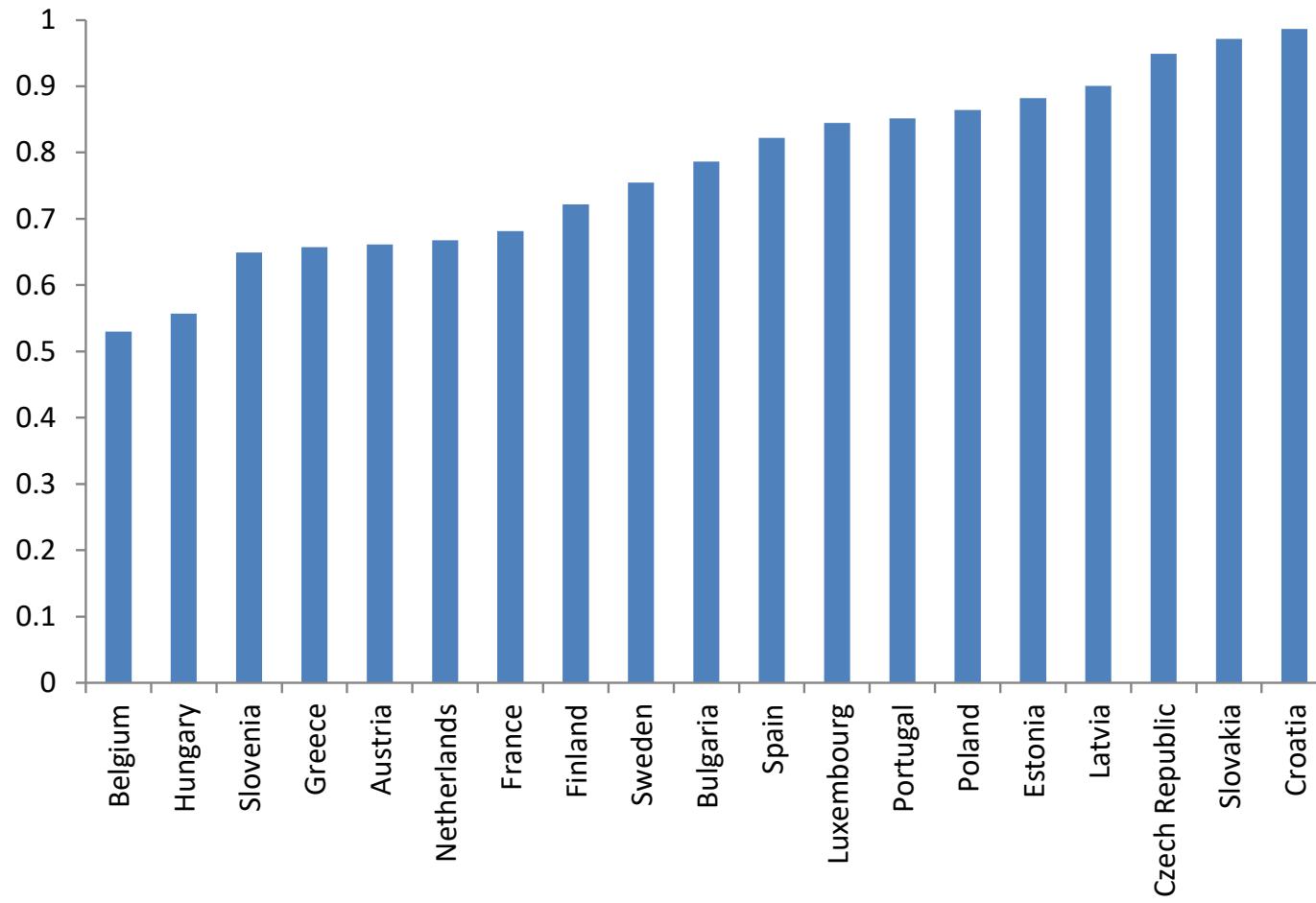
Sursa: Comisia Europeană

Cotele totale de contributii de asigurari sociale, 2018

Sursa: KPMG, Calculele autorului pentru Romania comparabil (mutarea contributiilor sociale de la angajator la angajat incepand cu 2018 a determinat o inflatire artificiala a salariului brut cu circa 20% pentru a mentine salariul net al angajatului in conditiile pastrarii costului total al angajatorului).

Raportul dintre cotele totale de contributii de asigurari sociale la alte forme de venit (PFA) vs salariati, 2018

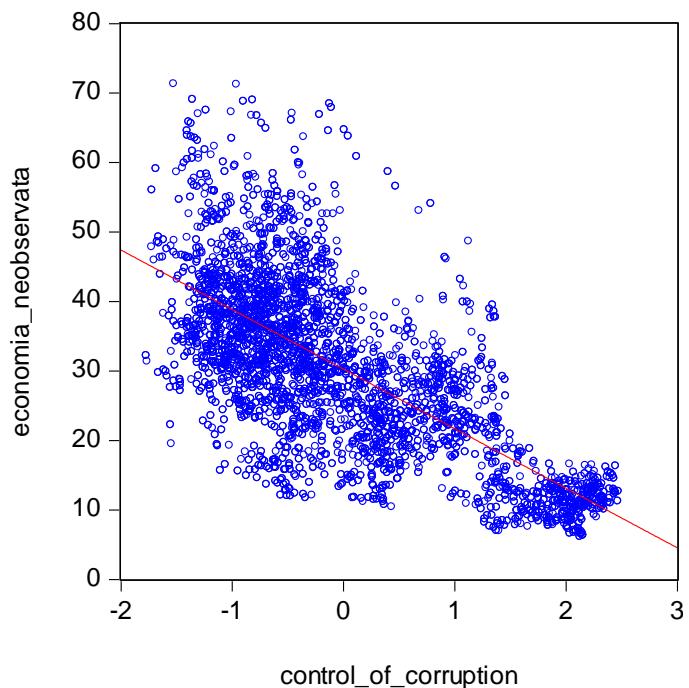
Sursa: OECD, KPMG, Comisia Europeană

In Romania cota de CAS (pensi) pentru PFA este de 25%, aplicată asupra unui venit ales de către contribuabil, dar cel puțin egal cu **salariul minim pe economie**; cota de CASS (sanatate) este de 10% aplicata la **salariul minim pe economie (!!!)**. Cotele totale de CAS pentru salariati sunt de 37.25% (44.7% in termeni comparabili cu anii anteriori).

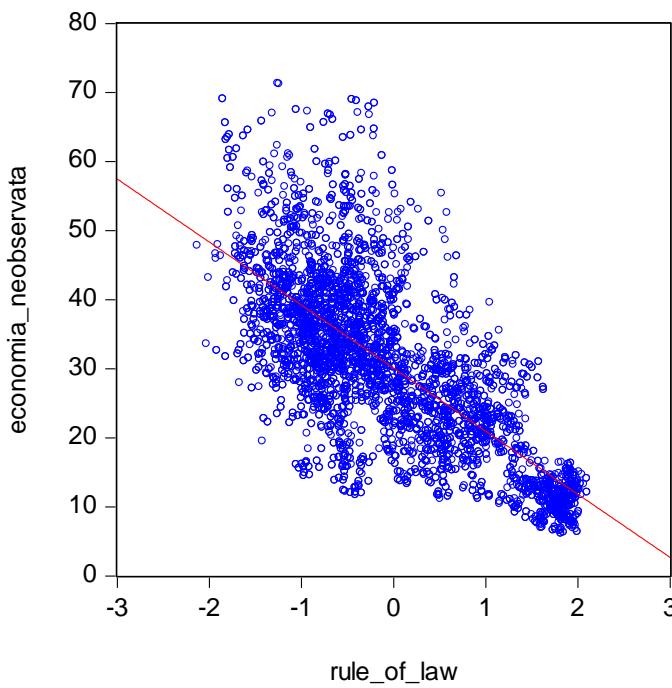
Cauze ale economiei neobserve

2. Calitatea institutiilor

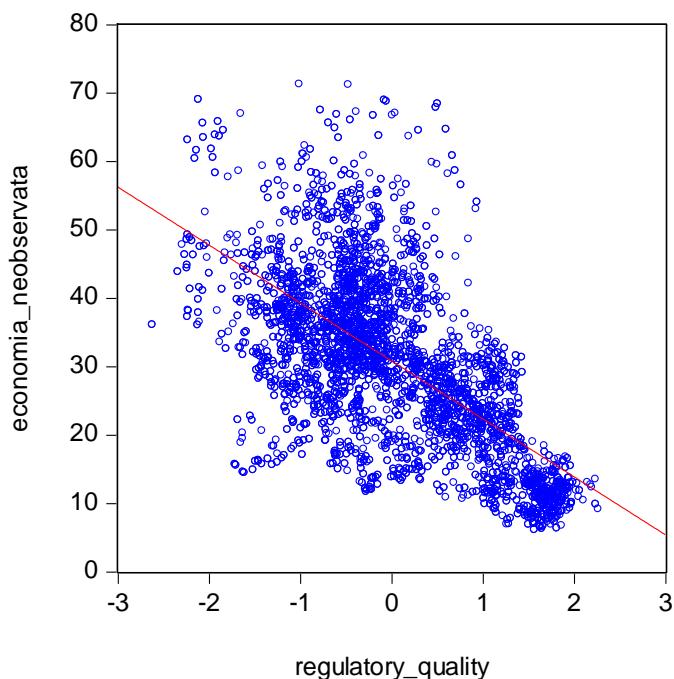
Control of Corruption	Control of Corruption captures perceptions of the extent to which public power is exercised for private gain, including both petty and grand forms of corruption, as well as "capture" of the state by elites and private interests. Estimate gives the country's score on the aggregate indicator, in units of a standard normal distribution, i.e. ranging from approximately -2.5 to 2.5.
Government Effectiveness	Government Effectiveness captures perceptions of the quality of public services, the quality of the civil service and the degree of its independence from political pressures, the quality of policy formulation and implementation, and the credibility of the government's commitment to such policies. Estimate gives the country's score on the aggregate indicator, in units of a standard normal distribution, i.e. ranging from approximately -2.5 to 2.5.
Rule of Law	Rule of Law captures perceptions of the extent to which agents have confidence in and abide by the rules of society, and in particular the quality of contract enforcement, property rights, the police, and the courts, as well as the likelihood of crime and violence. Estimate gives the country's score on the aggregate indicator, in units of a standard normal distribution, i.e. ranging from approximately -2.5 to 2.5.
Regulatory Quality	Regulatory Quality captures perceptions of the ability of the government to formulate and implement sound policies and regulations that permit and promote private sector development. Estimate gives the country's score on the aggregate indicator, in units of a standard normal distribution, i.e. ranging from approximately -2.5 to 2.5.

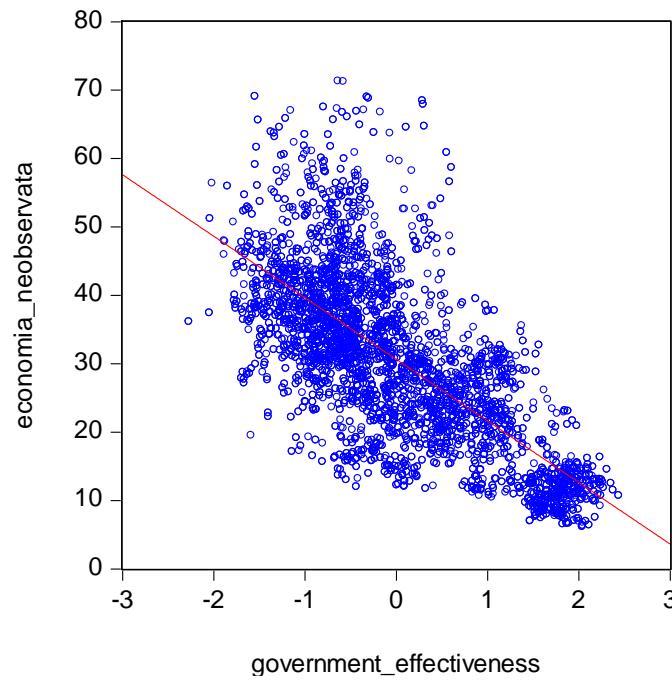
control_of_corruption

rule_of_law

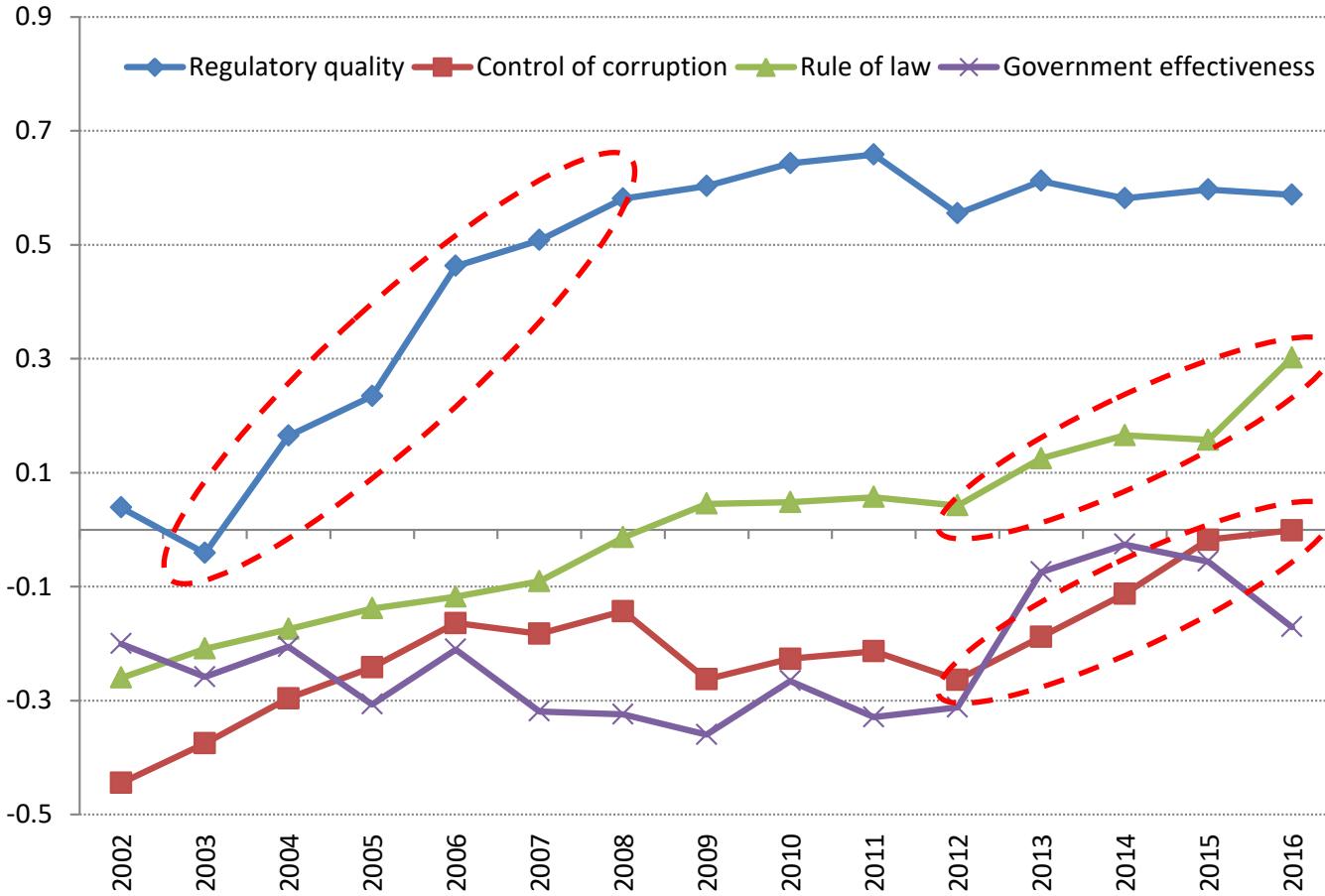

regulatory_quality

government_effectiveness

Evolutia indicatorilor de guvernanta in Romania

2016	Regulatory quality	Control of corruption	Rule of law	Government effectiveness
Bulgaria	0.659	-0.161	-0.038	0.290
Cehia	0.986	0.506	1.093	1.058
Ungaria	0.603	0.081	0.511	0.453
Polonia	0.952	0.746	0.680	0.691
Romania	0.587	-0.001	0.302	-0.171

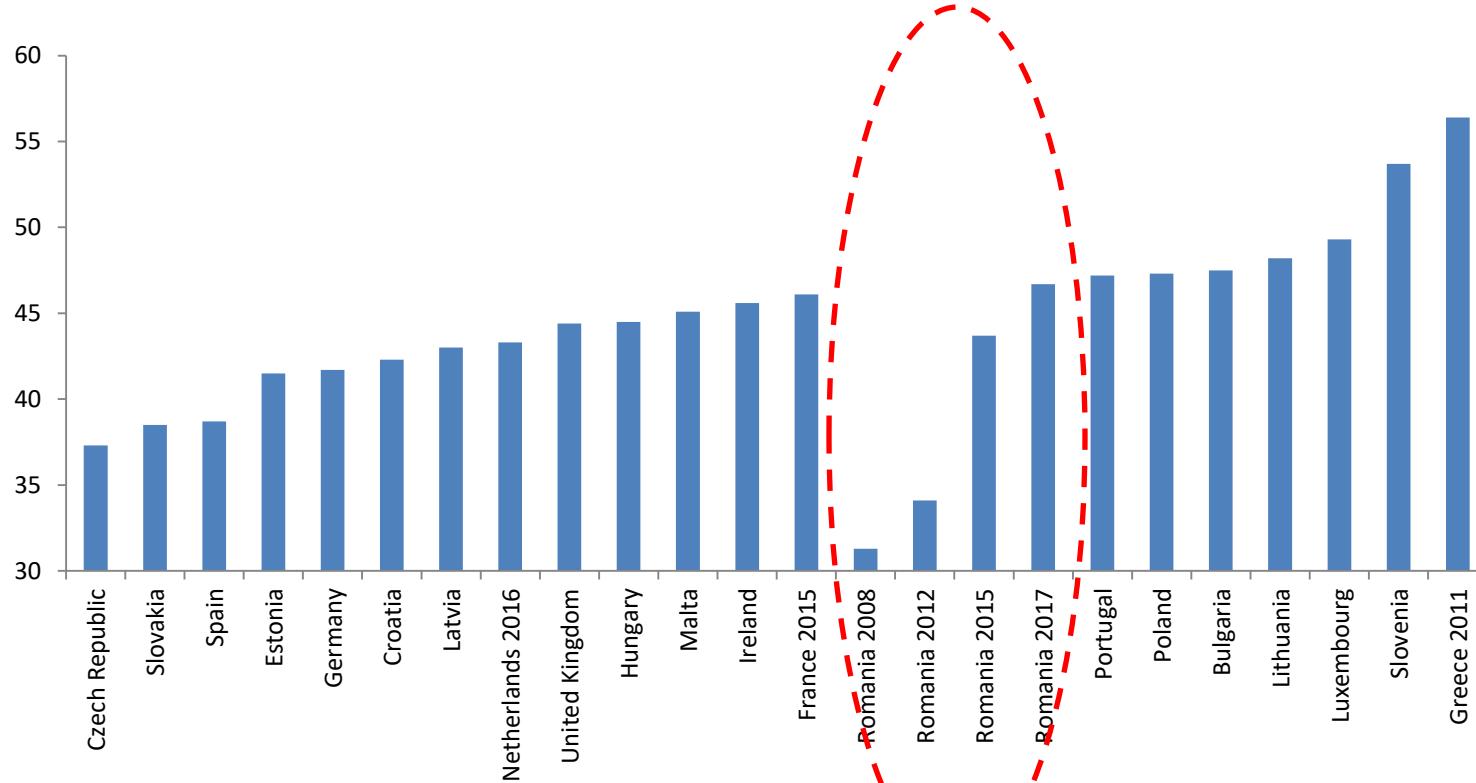
Sursa: World Bank, The Worldwide Governance Indicators

Cauze ale economiei neobservate

3. Reglementarea

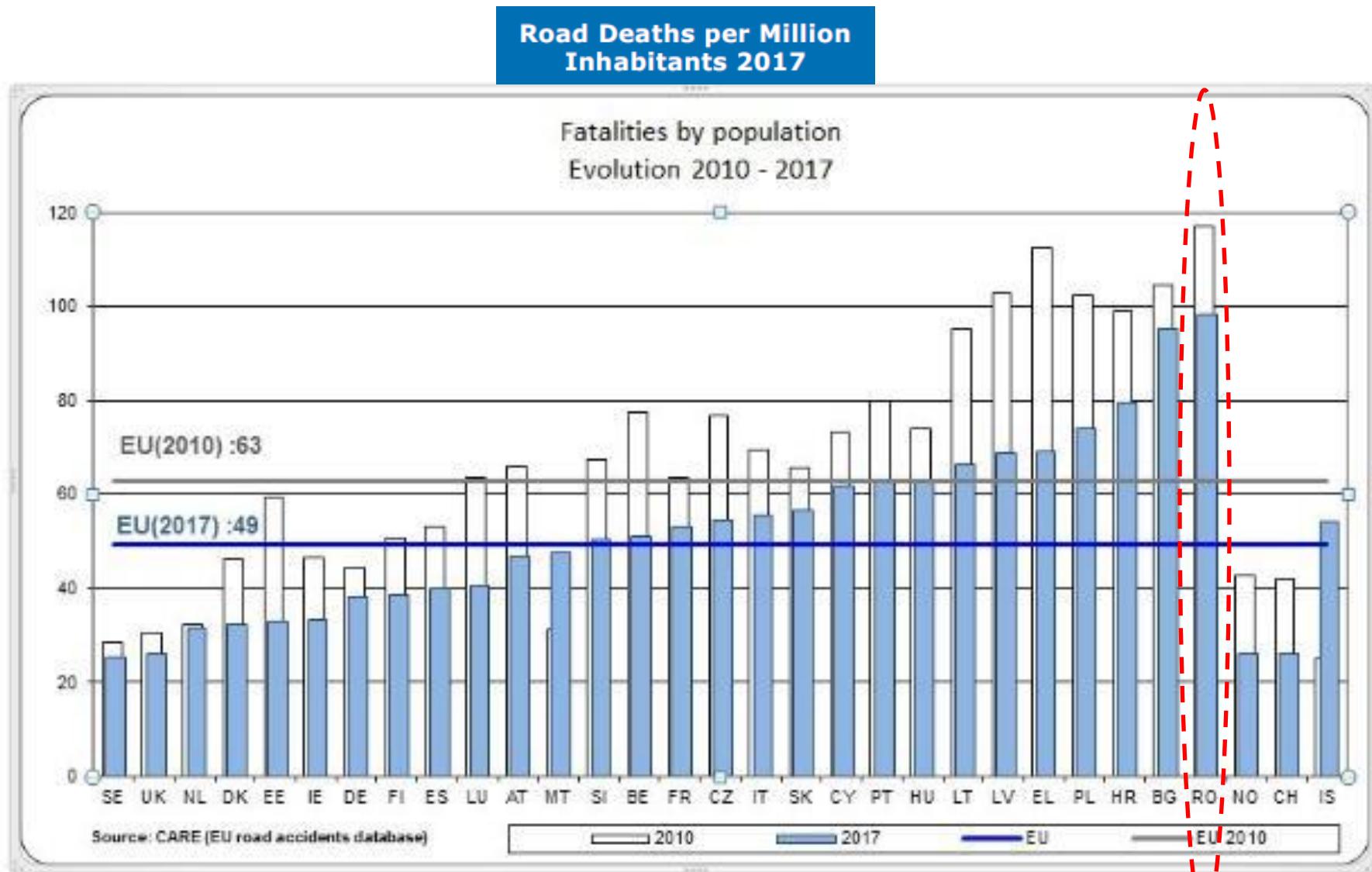
- Reglementarile din piata muncii reprezinta un factor esential pentru dimensiunea economiei ascunse.

Raportul salariul minim/salariu mediu, 2016, business economy

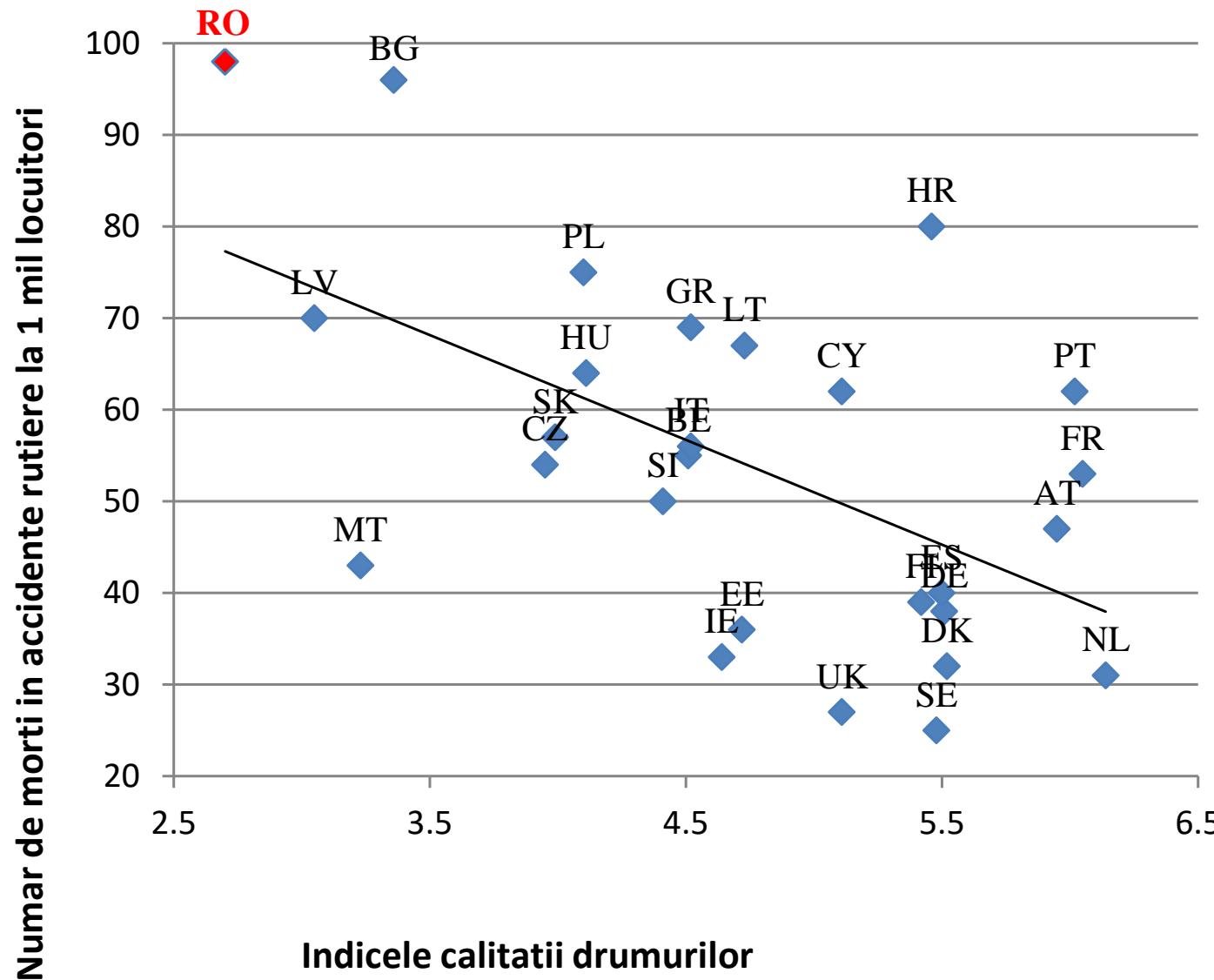

Cauze ale economiei neobserve

4. Nivelul si calitatea serviciilor publice

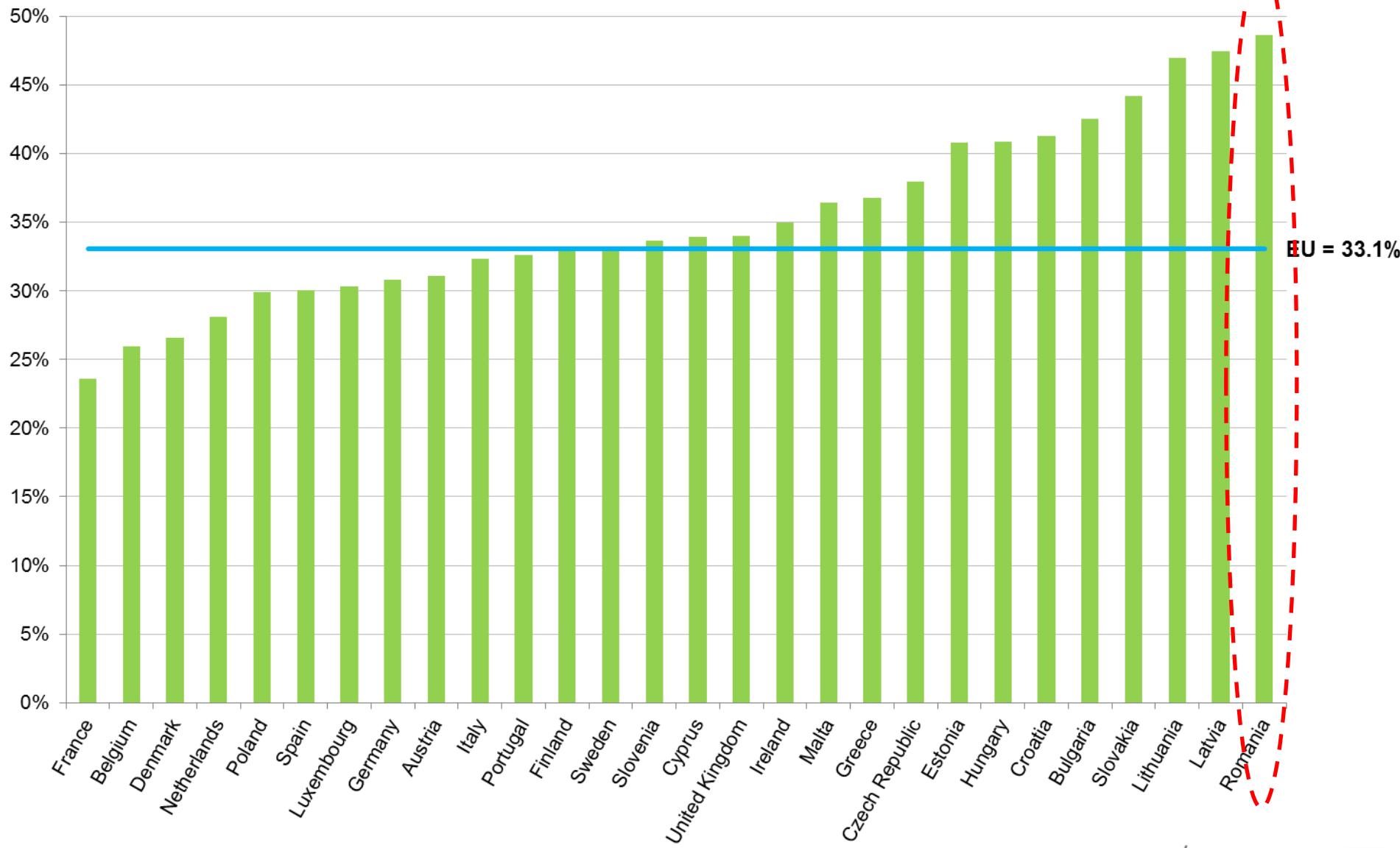

Corelatia calitatea drumurilor – nr morti in accidente rutiere, 2017

Share of avoidable deaths in the light of current medical knowledge and technology in the EU Member States, 2015

(as % of total deaths of population aged less than 75)

Cauze ale economiei neobserve

5. Contractul social/psihologic in plata taxelor

- Conformarea voluntara la plata taxelor este determinata de un contract psihologic/social cu drepturi si obligatii intre cetatean/platitor de taxe si impozite si stat/autoritate fiscala.
- Conformarea este mai mare daca calitatea serviciilor primite de cetateni este mai buna si tratamentul primit din partea administratiei fiscale este unul corect, de parteneriat si nu unul de subordonare.

Cauze ale economiei neobserve

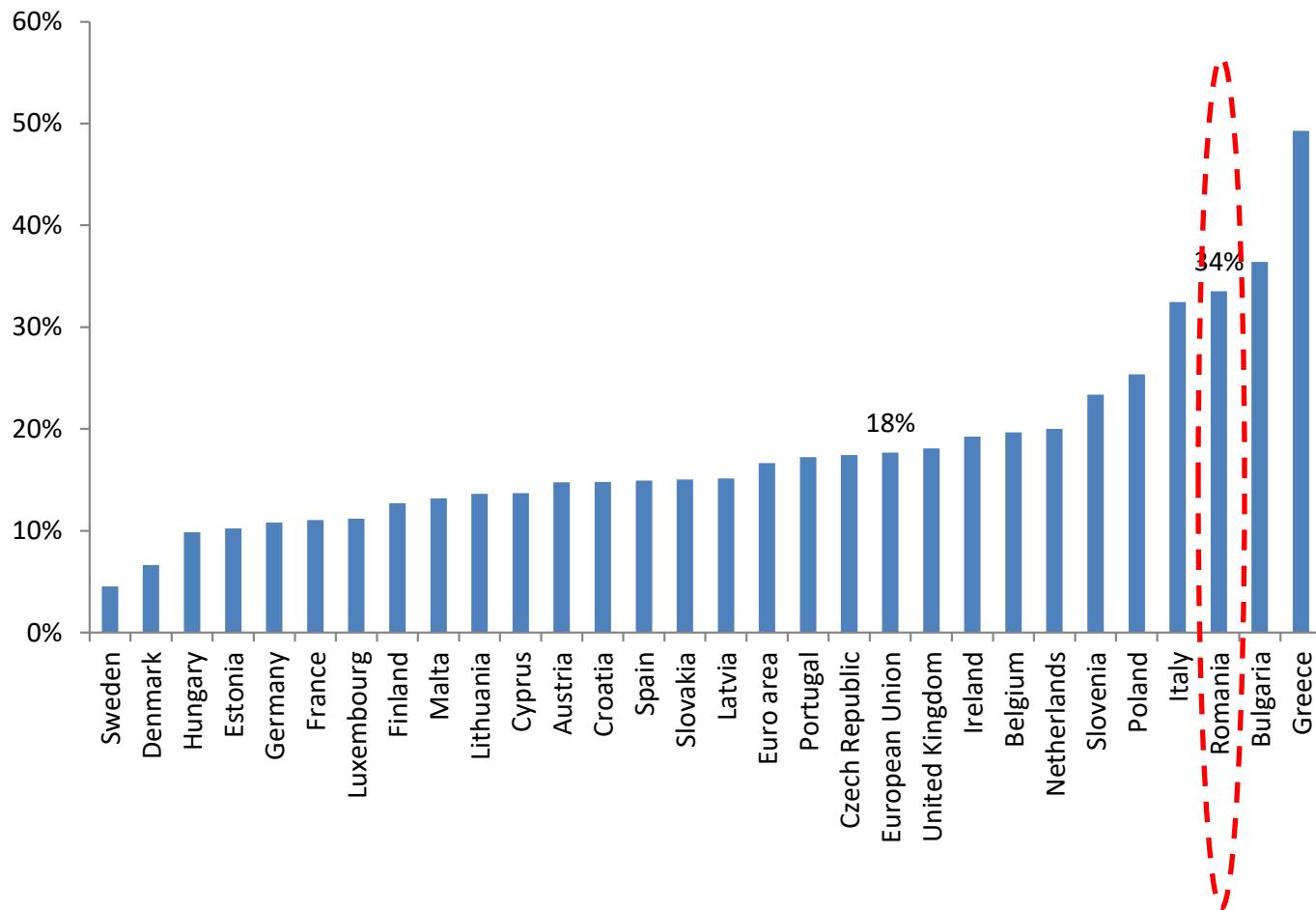
6. Nivelul de dezvoltare al economiei oficiale

- Nivelul de dezvoltare al economiei oficiale este un factor cheie al economiei ascunse: cu cat cresterea economică este mai mică, cu atat tentativa economiei ascunse este mai mare.

Cauze ale economiei neobserve

7. Self-employment (% din numar salariati, 2017)

Cu cat ponderea muncii pe cont propriu este mai mare, cu atat economia ascunsa este mai mare.

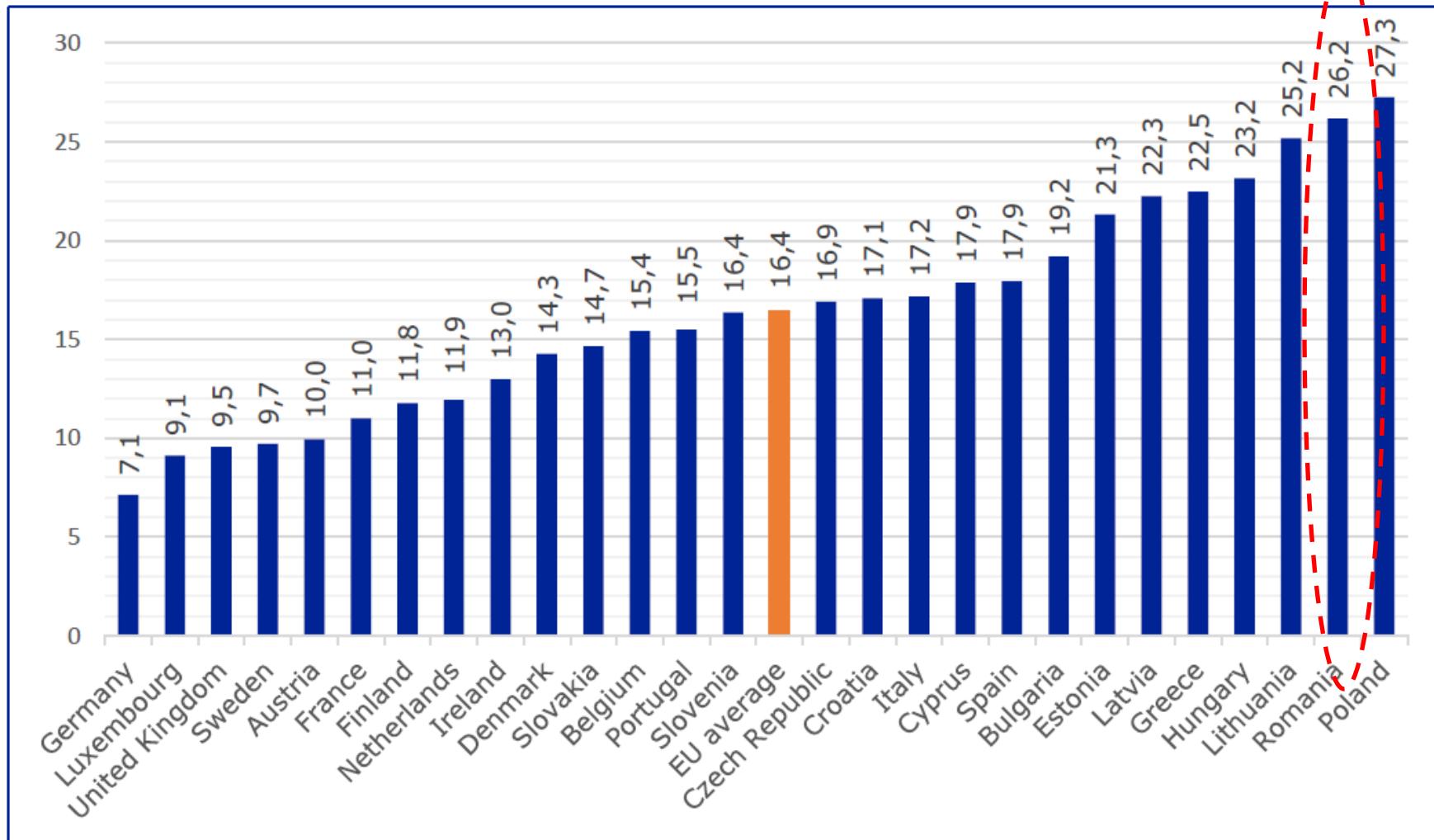

Consecințe ale economiei neobserve – cercul vicios

Munca la negru (numar persoane, 2016) – top sectoare

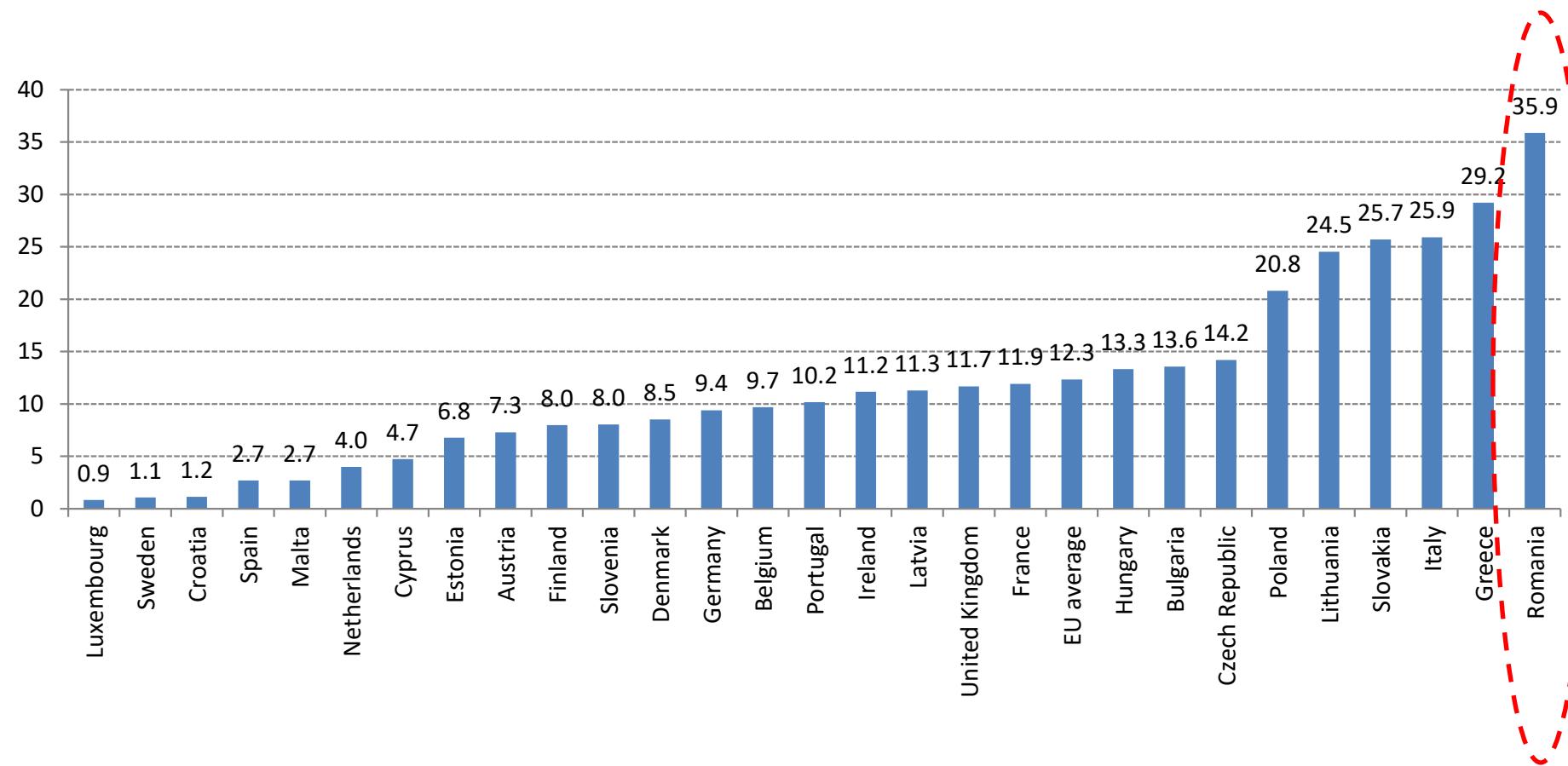
Munca la negru, 2016	Salariati si patroni	Intreprinzatori individuali neinregistrati	TOTAL
Diviziuni CAEN2	1,166,486	311,246	1,477,732
47 Comert cu amanuntul, cu exceptia autovehiculelor si motocicletelor	248,017	47,994	296,011
41 Constructii de cladiri	132,120	103,375	235,495
49 Transporturi terestre si transporturi prin conducte	113,381	10,091	123,472
14 Fabricarea articolelor de imbracaminte	69,653	1,666	71,319
69 Activitati juridice si de contabilitate	53,237	16,822	70,059
96 Alte activitati de servicii	43,979	24,784	68,763
45 Comert cu ridicata si cu amanuntul, intretinerea si repararea autovehiculelor	48,647	7,708	56,355
27 Fabricarea echipamentelor electrice	43,675	74	43,749
86 Activitati referitoare la sanatatea umana	38,644	4,151	42,796
33 Repararea, intretinerea si instalarea masinilor si echipamentelor	36,665	888	37,553
56 Restaurante si alte activitati de servicii de alimentatie	26,830	6,007	32,837
31 Fabricarea de mobila	29,678	2,423	32,102
16 Prelucrarea lemnului, fabricarea produselor din lemn si pluta	20,204	3,571	23,775
15 Tabacirea si finisarea pieilor; fabricarea articolelor de voaj si marochinarie	20,523	745	21,268
13 Fabricarea produselor textile	18,400	383	18,783
85 Invatamant	12,896	5,503	18,399
24 Industria metalurgica	16,121	148	16,270
23 Fabricarea altor produse din minerale nemetalice	13,865	1,978	15,844
63 Activitati de servicii informatice	13,387	1,425	14,812
43 Lucrari speciale de constructii	4,688	10,056	14,744

Figure 2. Undeclared work in the private sector as % of total GVA, LIM estimates for 2013

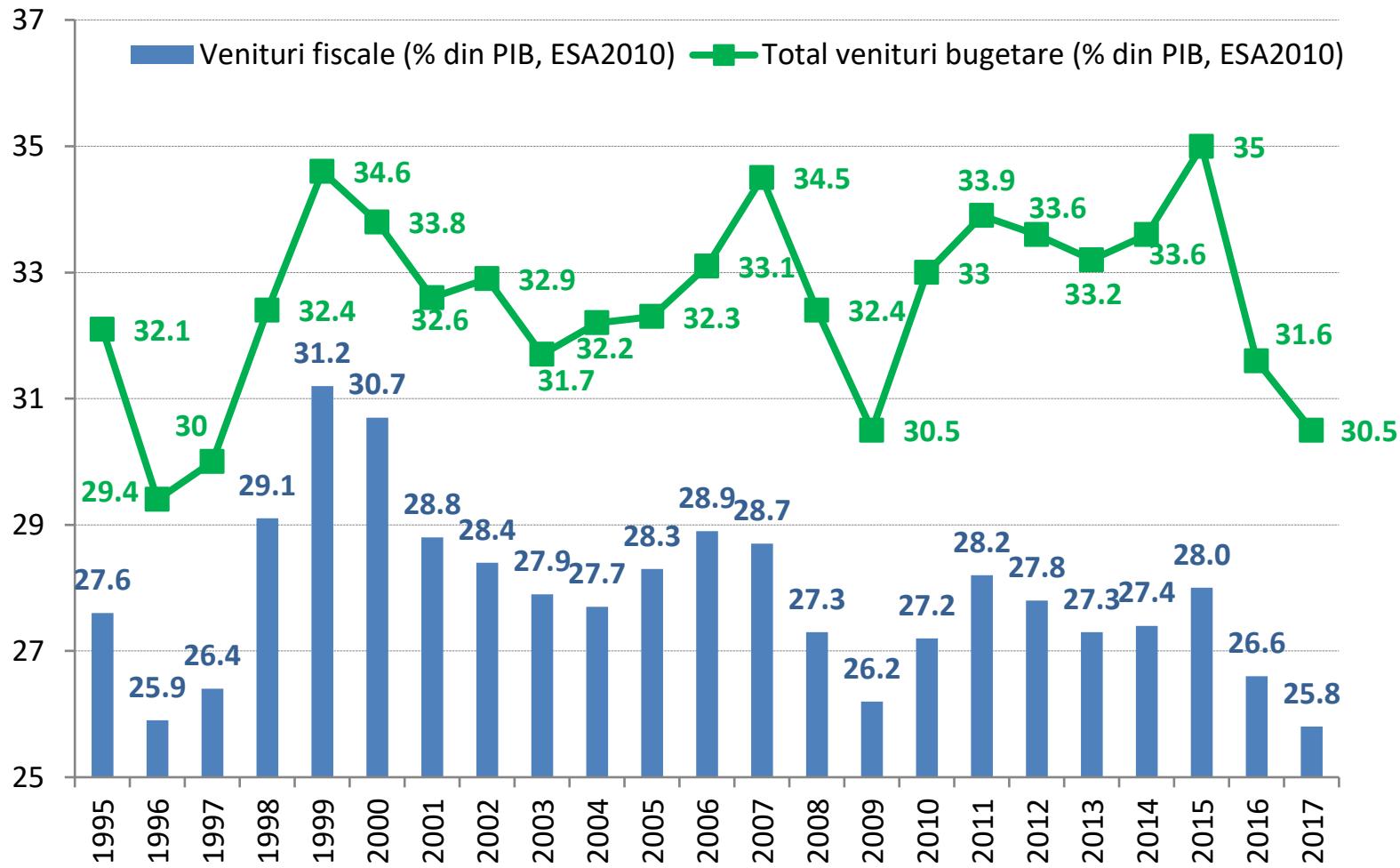
Sursa: Colin C. Williams, Predrag Bejakovic, Davor Mikulic, Josip Franic, Abbi Kedir and Ioana A. Horodnic, An evaluation of the scale of undeclared work in the European Union and its structural determinants: estimates using the Labour Input Method,, November 2017

Gap-ul de TVA (% din obligatia de plata la TVA, 2016)

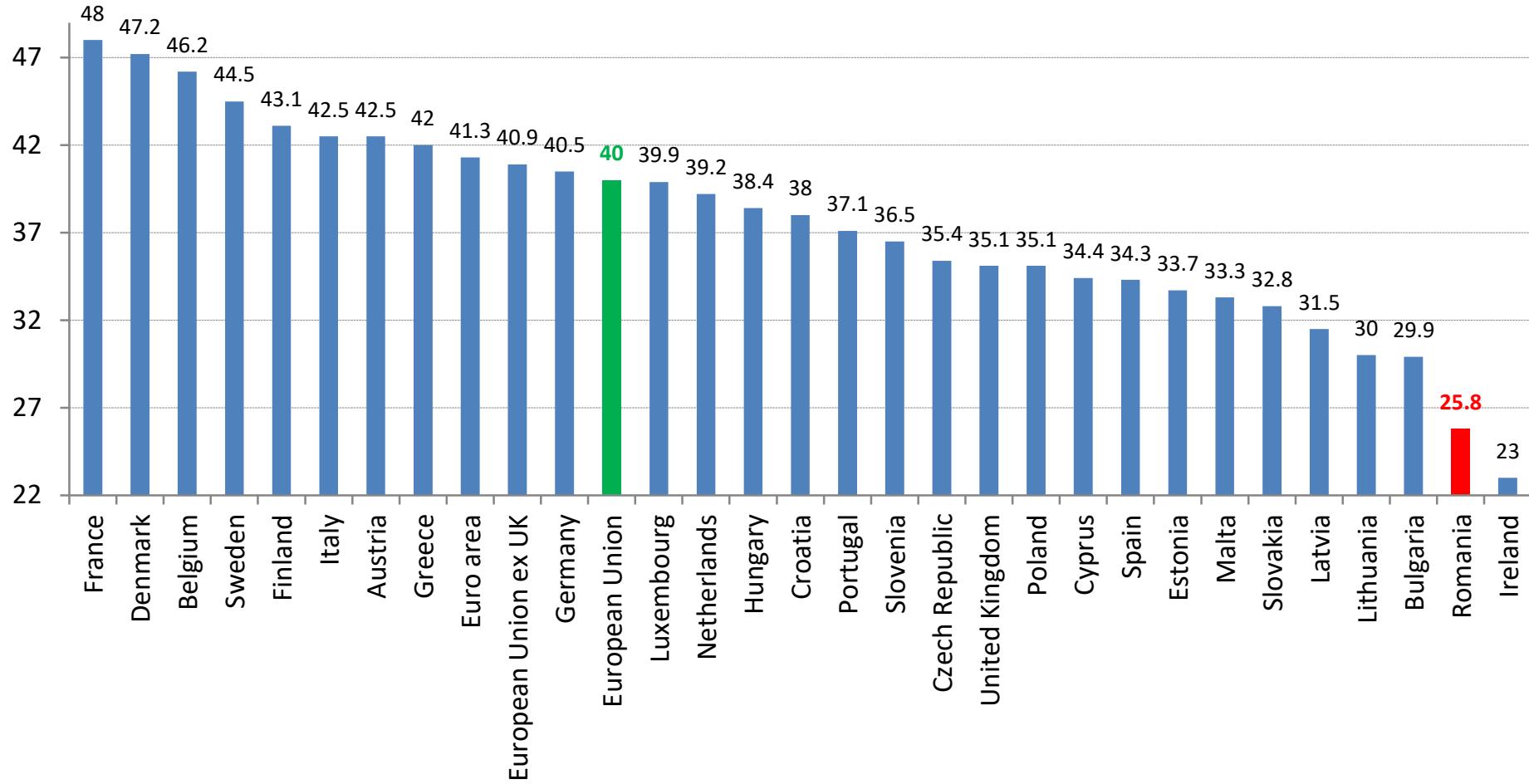
Sursa: Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2018 Final Report, TAXUD/2015/CC/131

Veniturile fiscale au atins minime istorice

Sursa: AMECO

Veniturile fiscale sunt foarte mici fata de media europeana (% din PIB, 2017)

Sursa: AMECO

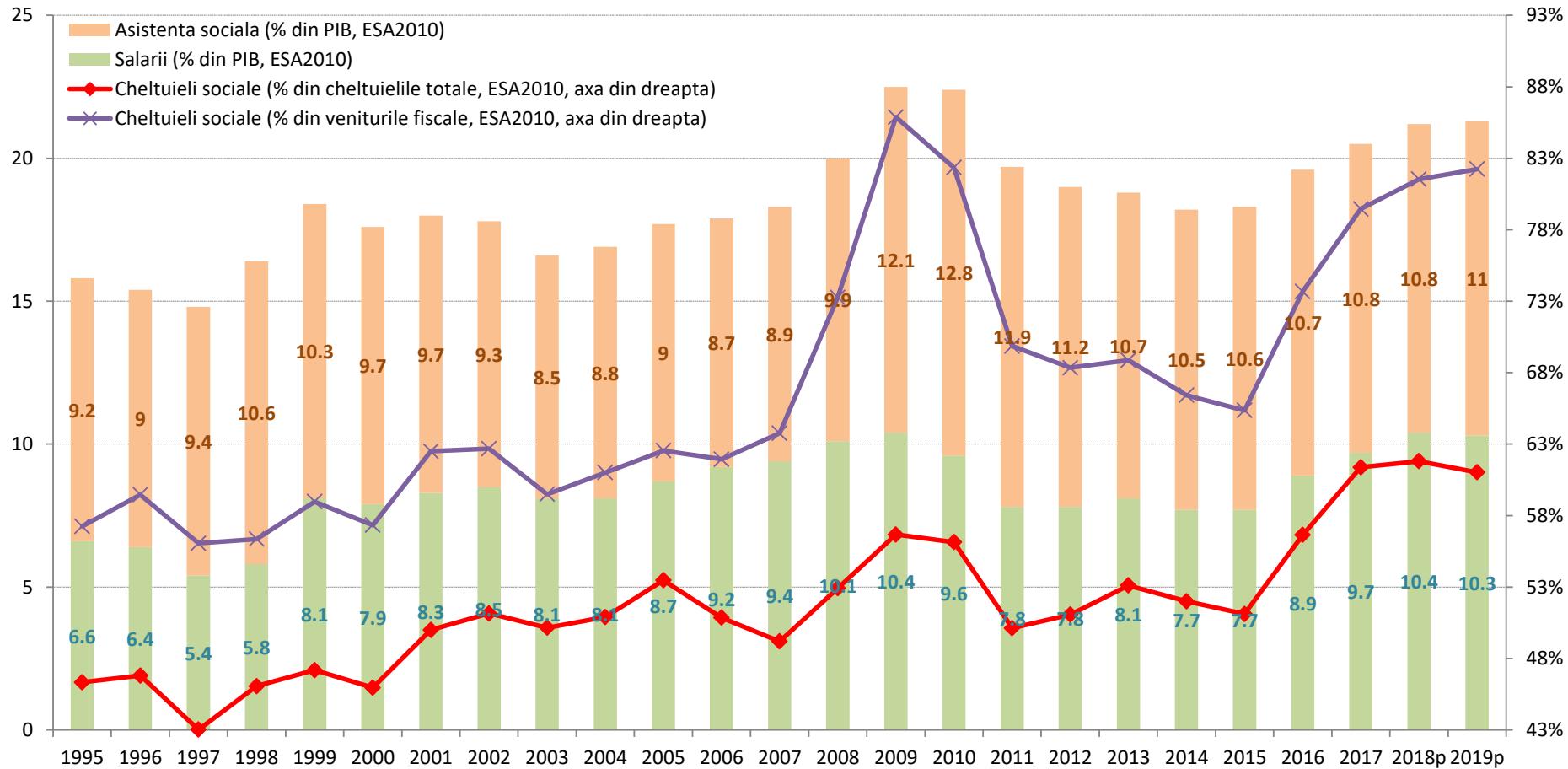
Studiu de caz – colectarea taxelor si impozitelor in Bulgaria vs Romania

	% din PIB, 2017		Cote impozitare, %, 2017	
	Bulgaria	Romania	Bulgaria	Romania
Venituri bugetare totale	36.1	30.5		
Venituri fiscale (din taxe si impozite)	29.8	25.7		
TVA	9.3	6.2	20	19
Accize	4.9	3.2		
Impozit pe venit populatie	3.4	3.6	10	16
Impozit pe profit firme	2.3	1.7	10	16
Contributii de asigurari sociale	8.6	9.3	32.4 (25.8 la PFA), plafon la 2.5 salarii medii brute	39.35 (16% la PFA), fara plafon
Venituri nefiscale	4.2	2.6		

2016	TVA necollectat la buget (% din obligatia totala de plata la TVA)	
	Bulgaria	Romania
	13.56%	35.88%
	Daca Romania ar fi avut rata de colectare la TVA similara cu a Bulgariei in 2016, veniturile din TVA ar fi fost cu 2.25% din PIB mai mari (17 mld ron sau 3.8 mld euro)	

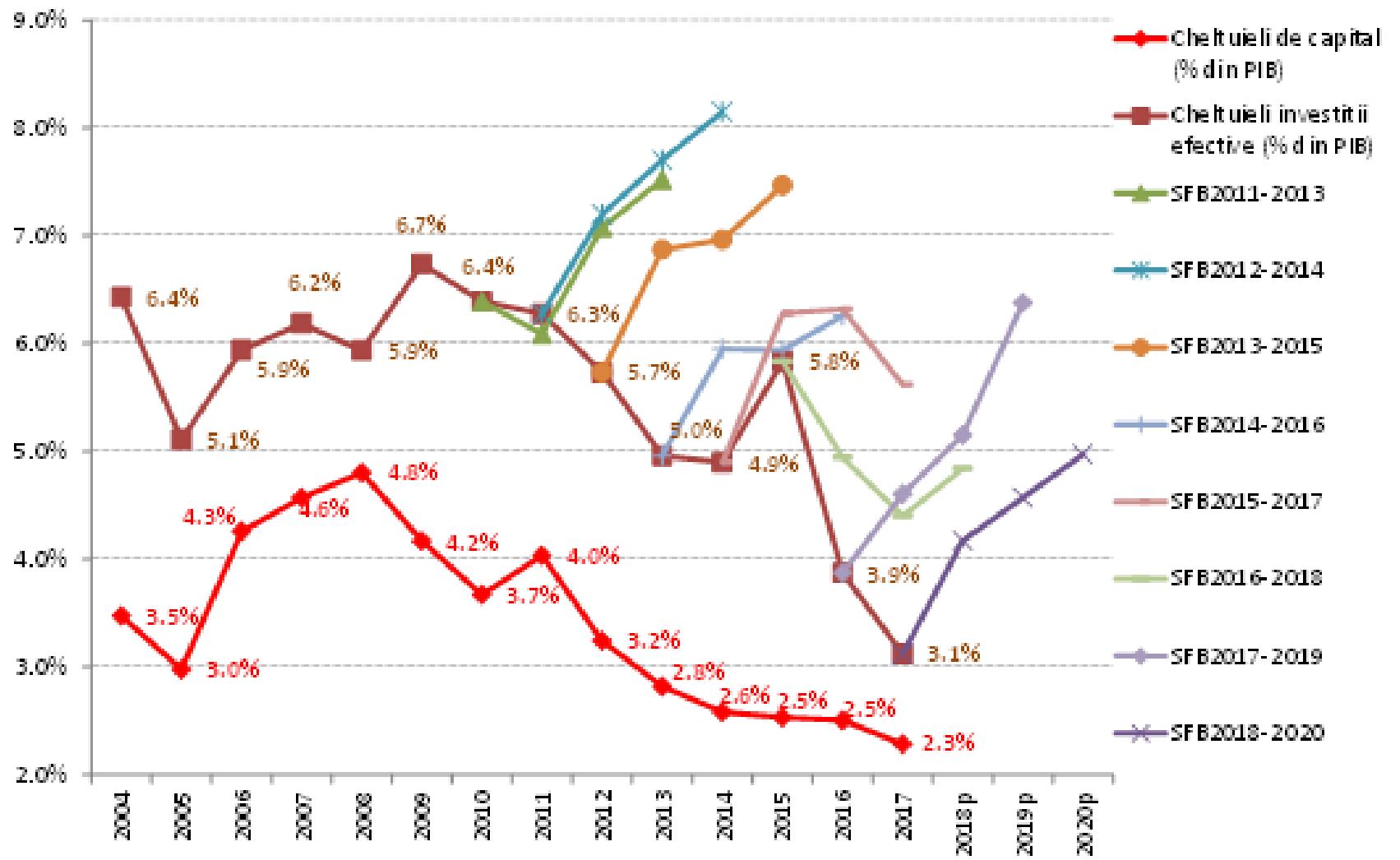
Sursa: AMECO, Eurostat, Comisia Europeana, calculele autorului

Ponderea cheltuielilor sociale este la maxime istorice

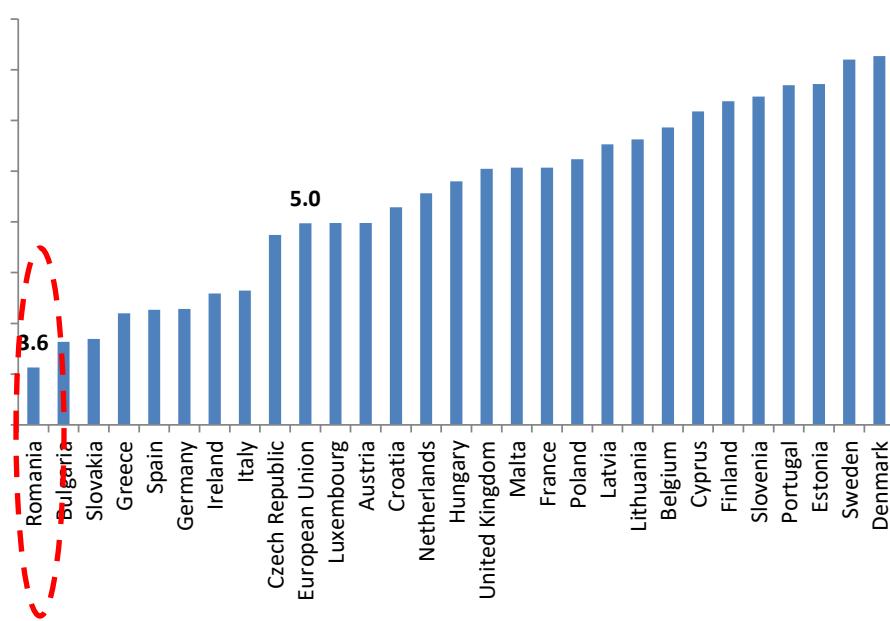
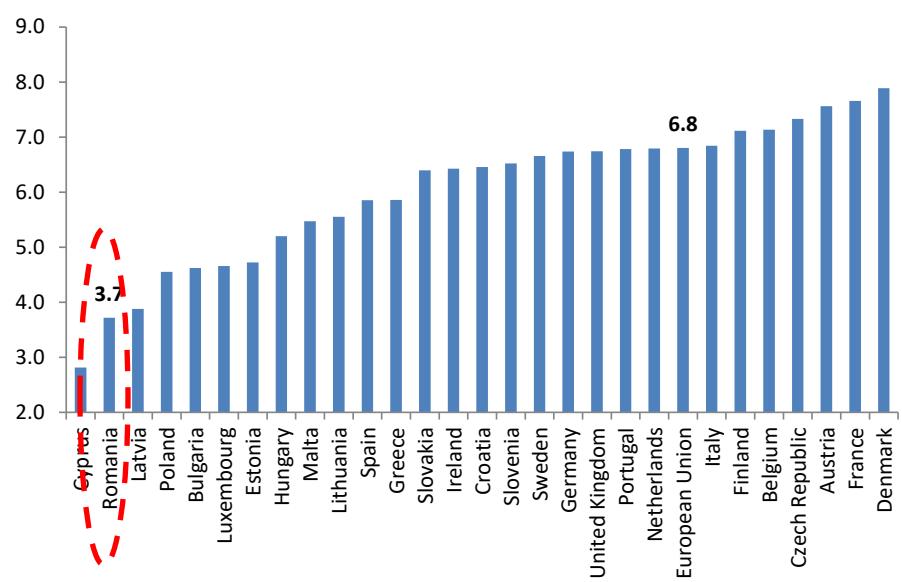
Sursa: AMECO

Cheltuielile publice de investitii au fost reduse la minime istorice

Sursa: Ministerul de Finante, SFB – Strategia Fiscal Bugetara

Cheltuieli publice pentru sanatate (stanga) si educatie (dreapta) - % din PIB, medie pe perioada 2000-2016

Sursa: EUROSTAT

Solutii de spargere a cercului vicios

- Accelerarea luptei anticoruptie;
- Toleranta zero la evaziunea fiscală;
- Restructurarea ANAF;
- Reducerea burocratiei si costurilor de conformare la plata taxelor;
- Reformarea sistemului de contributii sociale - principiului tratamentului echitabil al contribuabililor indiferent de forma de venit pe care o inregistreaza;
- Transparentizarea totala a cheltuielilor bugetare pentru stimularea conformarii voluntare;
- Regandirea contractului social – beneficiile sociale trebuie regandite;
- Promovarea platilor non-cash la scara larga.